

Prilog za Dobrovoljni nacionalni izveštaj Republike Srbije o sprovođenju Agende za održivi razvoj 2030

Autori:

Fondacija Centar za demokratiju: Sarita Bradaš, Marina Savković

Centar za visoke ekonomske studije: Lana Hadži-Niković, Lazar Ivanović, Lazar Živković, Miloš Đinđić i Vladimir Mihajlović

Beogradska otvorena škola: Aleksandra Đurović, Goran Sekulić, Milica Radanović, Nevena Nenadović, Predrag Momčilović

Beograd, jul 2022. godine

Publikacija je proizvedena u okviru Platforme „Održivi razvoj za sve“, koju podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Za više informacija molim vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs

Prilog za Dobrovoljni nacionalni izveštaj je pripremljen u okviru Platforme „Održivi razvoj za sve“, kojom se među najznačajnijim nedržavnim akterima u Srbiji, poput civilnog društva, poslovnog sektora, akademske i istraživačke zajednice, profesionalnih udruženja, medija i građana, uspostavlja platforma za opštedruštveni dijalog o usklađivanju razvojnih prioriteta Srbije s ciljevima sadržanim u Agendi za održivi razvoj 2030. Platforma je strukturisana u tri tematska stuba koji odgovaraju trima dimenzijama održivog razvoja: socijalnoj, ekonomskoj i dimenziji zaštite životne sredine, ali funkcioniše na integrisan način, u skladu s uskom povezanošću i isprepletenošću ciljeva održivog razvoja. Platformu „Održivi razvoj za sve“ podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a sprovodi je Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, u okviru projekta „Reforma javnih finansija – Agenda 2030“. Partneri na projektu su Beogradska otvorena škola, *Fondacija BFPE za odgovorno društvo*, *Centar za visoke ekonomske studije*, *Fondacija Ana i Vlade Divac*, *Fondacija Centar za demokratiju*, *Timočki omladinski centar* i *SMART kolektiv*.

Prepoznajući važnost Agende 2030 i praćenja napretka ka ostvarivanju ciljeva održivog razvoja (COR), u okviru Platforme „Održivi razvoj za sve“ u toku 2020. godine pripremljena su dva izveštaja – [„Srbija 2030 – Pripremljenost za sprovođenje Agende 2030“](#) i [„Srbija 2030: razvojni prioriteti – izveštaj nedržavnog sektora“](#). Prvi izveštaj pruža pregled pripremljenosti za dostizanje ciljeva održivog razvoja kroz analizu dokumenata javnih politika, pravnog i institucionalnog okvira i mehanizama za praćenje napretka. Cilj drugog izveštaja bio je da predloži ključne razvojne prioritete, na osnovu Agende 2030, kojima Srbija treba da teži kako bi obezbedila kvalitetniji život svojim građanima, te da ilustruje na koji način se Agenda 2030 i ciljevi održivog razvoja mogu koristiti pri formulisanju nacionalnih razvojnih prioriteta i politika.

Prethodna procena pripremljenosti za sprovođenje Agende 2030 sprovedena je na osnovu podataka prikupljenih zaključno sa septembrom 2020. godine. U izveštaju [„Srbija 2030 – Upravlja li Srbija svojim \(održivim\) razvojem?“](#), postavljeno je pitanje o tome šta se desilo u narednih godinu dana. Da li je došlo do promena u javnim politikama i pravnom ili institucionalnom okviru koje bi dovele do napretka u pogledu spremnosti za dostizanje ciljeva? Da li su unapređeni mehanizmi za praćenje napretka i izveštavanje?

Priprema izveštaja je sprovedena u tri faze. U pripremi izveštaja sprovedena je analiza dokumenata javnih politika i relevantnih podataka. Na osnovu analize napravljen je inicijalni izveštaj, koji je poslat na komentarisanje predstavnicima zainteresovanih strana, a zatim je revidiran je u skladu s njihovim komentarima i sugestijama. Podaci za izveštaj su prikupljeni zaključno s oktobrom 2021. godine.

Prilog za Dobrovoljni nacionalni izveštaj sadrži: a) pregled okvira za sprovođenje Agende 2030 (uključujući procenu usklađivanja planskih dokumenata s Agendom 2030, institucionalnih mehanizama, koordinacije za postizanje ciljeva održivog razvoja i procenu mehanizama za praćenje napretka i izveštavanje) sa preporukama i b) sažetak analize okvira za dostizanje šesnaest pojedinačnih ciljeva održivog razvoja. Detaljnije informacije su dostupne u izveštaju „Srbija 2030 – Upravlja li Srbija svojim (održivim) razvojem?“.

S obzirom na širok opseg tema koje obuhvata Agenda 2030, preporučeno je da se u proces praćenja i izveštavanja uključe predstavnici različitih zainteresovanih strana, uključujući organizacije civilnog društva. Sadržaj ovog izveštaja može da pruži doprinos za potpunije sagledavanje trenutne situacije i planiranje narednih zajedničkih aktivnosti, s obzirom na to da je saradnja javnog sektora, privatnog sektora, akademske zajednice, organizacija civilnog društva i građana ključna za dostizanje ciljeva održivog razvoja.

Sprovođenje Agende 2030 u Srbiji – gde smo sada?

U 2021. godini nije ostvaren potreban napredak u sprovođenju Agende 2030. Ključni procesi, kao što su usvajanje nacionalnog Plana razvoja s prioriternim ciljevima razvoja i sprovođenje nacionalizacije ciljeva održivog razvoja na osnovu procesa društvenog dijaloga, nisu još uvek realizovani, iako smo na polovini perioda predviđenog za sprovođenje Agende 2030. Trenutna situacija u pogledu institucionalnog okvira sprovođenja Agende 2030 veoma je nepovoljna. Odlukom Vlade donetom 2015. godine uspostavljena je Međuresorna radna grupa za sprovođenje Agende Ujedinjenih nacija (UN) o održivom razvoju do 2030. godine, koja je prestala da funkcioniše nakon uspostavljanja nove Vlade Republike Srbije oktobra 2020. godine, i u periodu pisanja ovog izveštaja i dalje nije formirana. Predstavnici zainteresovanih strana su još uvek nedovoljno uključeni u procese sprovođenja Agende 2030.

U sledećem delu teksta biće detaljnije predstavljene nalazi analize o postojanju preduslova za sprovođenje Agende 2030.

Usklađivanje planskih dokumenata s Agendom 2030

„Potciljevi su definisani kao nešto čemu treba težiti na globalnom nivou, tako da svaka vlada postavlja svoje nacionalne potciljeve vođena ambicijom na globalnom nivou, ali uzimajući u obzir nacionalne okolnosti. Svaka vlada će oceniti kako potciljevi treba da budu inkorporirani u nacionalne procese planiranja, javne politike i strategije.“

Agenda 2030

Za sprovođenje Agende 2030 važno je prilagođavanje globalnih ciljeva održivog razvoja nacionalnom kontekstu i definisanje prioriteta razvoja („nacionalizacija ciljeva“) i relevantnih potciljeva na nacionalnom nivou, tako da oni odražavaju utvrđene prioritete. Za ove procese je važno da budu sprovedeni uz uključivanje predstavnika zainteresovanih strana. Jedan od prvih koraka je mapiranje

ciljeva održivog razvoja u odnosu na postojeće planske dokumente, kako bi se utvrdilo koji ciljevi jesu a koji nisu obuhvaćeni nacionalnim planskim dokumentima.

Kada je u pitanju Srbija, jedan od procesa koji je do sada sproveden jeste analiza koliko su postojeći planski dokumenti usklađeni s Agendom 2030. Naime, Republički sekretarijat za javne politike (RSJP) pripremio je 2018. godine analizu pokrivenosti svakog pojedinačnog cilja održivog razvoja važećim strateškim

okvirom u Srbiji. Analiza je ažurirana novembra 2020. godine u odnosu na aktivna dokumenta javnih politika (RSJP, 2020).

Mapiranje strateškog okvira Srbije za ciljeve održivog razvoja urađeno je korišćenjem elemenata RIA metodologije UN. Na osnovu sprovedene analize, doneti su zaključci o tome koje oblasti nisu na odgovarajući način obuhvaćene strateškim okvirom. Glavni zaključak analize iz 2018. godine bio je da je ukupna pokrivenost COR i potciljeva strateškim okvirom 62%. Dodata je napomena važna za tumačenje ovog procenta, a to je da je on dobijen uzimajući u obzir cilj 14, koji uopšte nije pokriven strateškim okvirom, kao i potciljeve koji nisu relevantni za Republiku Srbiju ili su pokriveni međunarodnim sporazumima, a ne nacionalnim strateškim okvirom. Na osnovu analize iz novembra 2020. godine, procenjeno je da je pokrivenost COR i potciljeva strateškim okvirom nešto veća i da iznosi 65,2%. U oba izveštaja navodi se da su najslabije pokriveni COR u oblasti zaštite životne sredine i klimatskih promena. Izveštaj navodi da praćenjem ostvarivanja COR treba da se „usmerava razvojna agenda Republike Srbije koja treba da bude formulisana kroz hijerarhijski najviša razvojna dokumenta, u skladu sa Zakonom o planskom sistemu“ (Plan razvoja, Investicioni plan i Prostorni plan).

Zakonom o planskom sistemu Republike Srbije (čl. 6) propisano je usvajanje Plana razvoja kao hijerarhijski najvišeg, dugoročnog dokumenta razvojnog planiranja Republike Srbije, koji treba da sadrži prioritete ciljeve razvoja Srbije i njenih regiona i smernice za njihovo ostvarenje za period od najmanje deset godina. Prilikom izrade Plana razvoja trebalo bi da se vodi računa o njegovoj usklađenosti sa smernicama, ciljevima i zadacima koji proističu iz preuzetih međunarodnih obaveza, tako da je izrada tog dokumenta prilika za usklađivanje s Agendom 2030. Plan razvoja je praćen Investicionim planom, koji se izrađuje u skladu s prioritetskim ciljevima razvoja za period od najmanje sedam godina. Ovim dokumentom se planiraju javne investicije u oblastima od javnog interesa. Treći ključan dokument razvojnog planiranja je Prostorni plan, koji bi takođe trebalo da bude usklađen s Planom razvoja.

Iako je Predlog plana razvoja Vlada trebalo da podnese Narodnoj skupštini na razmatranje i usvajanje najkasnije do 1. januara 2020. godine (čl. 53, st. 1), to još uvek nije učinjeno, bez jasnog razloga i objašnjenja. Nedavno usvojeni Program unapređenja upravljanja javnim politikama i regulatornom reformom prepoznaje kašnjenje u sprovođenju Zakona o planskom sistemu kao problem u pogledu razvojnog planiranja na državnom nivou, a posebno to što nije izrađen Plan razvoja kao krovni strateški dokument kojim se određuju dugoročni pravci razvoja Republike Srbije, i koji, zajedno s Investicionim planom i Prostornim planom predstavlja, osnovu za utvrđivanje liste prioritetskih ciljeva koji se odražavaju u svim ostalim planskim dokumentima. Zakon o planskom sistemu ne predviđa sankcije u slučaju nesprovođenja obaveza koje su njim predviđene, što je moglo da utiče na kašnjenja.

Kao prvi korak u pripremi Plana razvoja u Programu unapređenja upravljanja javnim politikama i regulatornom reformom, navedeno je da će biti pripremljene polazne osnove i mapa puta za njegovu izradu, a navodi se i da će biti sproveden sveobuhvatni konsultativni proces radi pokretanja širokog društvenog dijaloga.

Program spominje Agendu 2030 u kontekstu mogućnosti korišćenja spoljne podrške za razvojno planiranje. Akcionim planom za period 2021–2025. predviđeno je da se sprovede analiza razvojnih potencijala Srbije, međunarodnih ekonomskih trendova i preuzetih obaveza kao osnova za pripremu mape puta za izradu Plana razvoja. Predviđeno je da se do 2022. godine donese Uredba o postupku pripreme Plana razvoja. Iako je veoma dobro što su konkretizovani koraci u izradi ovog dokumenta, podeljene nadležnosti i uspostavljeni rokovi, zabrinjavajuće je što nije eksplicitno predviđeno da će Plan razvoja biti usvojen do 2025. godine. Ukoliko se prate postavljeni rokovi, pitanje je kada će ovaj dokument biti donesen, što dovodi u pitanje i napredak u pogledu ostvarivanja ciljeva.

Na lokalnom nivou, Zakon o planskom sistemu predviđa i donošenje planova razvoja na nivou jedinica lokalne samouprave (JLS). U pitanju je dugoročni dokument razvojnog planiranja, koji za period od najmanje sedam godina usvaja skupština JLS, na predlog nadležnog izvršnog organa JLS. RSJP je smernicama za izradu lokalnih razvojnih planova preporučio da se Agenda 2030 uključi u te planove. Do sada je mali broj lokalnih samouprava usvojio Planove razvoja, iako je zakonski rok za to bio 1. januar 2021. godine. Pored nedovoljno razvijenih kapaciteta lokalnih samouprava za sprovođenje ovog procesa, veliku poteškoću predstavlja upravo to što Plan razvoja nije usvojen na nacionalnom nivou, čime bi se olakšalo i planiranje na lokalnom nivou. Proces planiranja bi trebalo da ide od globalnog, preko nacionalnog, do lokalnog nivoa. S obzirom na to da nije usvojen Plan razvoja na nacionalnom nivou, trenutno se dešava obrnut proces donošenja lokalnih Planova razvoja, koji se usklađuju s Agendom 2030 na globalnom nivou, a ne mogu da se usklade s ciljevima razvoja na nacionalnom nivou jer oni nisu postavljeni. Kada bude donesen Plan razvoja na nacionalnom nivou, biće potrebni dodatni resursi za usklađivanje već usvojenih lokalnih planova s njim.

Prostorni plan, koji takođe predstavlja dokument razvojnog planiranja, trenutno je u pripremi. Nacrt prostornog plana Republike Srbije 2021–2035. dostavljen je na uvid javnosti u periodu od 5. aprila do 5. maja 2021. godine (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, 2021). Organizacije civilnog društva su dostavile veliki broj komentara i primedbi na Nacrt prostornog plana (Beogradska otvorena škola, 2021). Uočeni su nedostaci u pogledu transparentnosti procesa i učešća građana u njemu. Jedan od ključnih nedostataka koji je naveden je izostanak uključivanja građana u definisanju razvojnih prioriteta pri pisanju sadržine Nacrta plana (pre javnog uvida i ranog javnog uvida). Takođe, problematično je sprovođenje javnog uvida u veoma kratkom roku od 30 dana i nespremnost predlagača Plana da omogući više od zakonskog minimuma za učešće javnosti, bez obzira na obimnost i složenost dokumenta, kao i sprovođenje javnog uvida u vremenskom periodu koji je uključivao državne i verske praznike, te izostanak održavanja javne prezentacije. Jedna od generalnih primedbi na sadržaj je bila da nije jasno na osnovu kojih razvojnih prioriteta je izrađen, budući da nije usvojen Plan razvoja Republike Srbije. Komentar je bio i da je nejasno zašto se u Nacrtu pominju nacionalni milenijumski ciljevi razvoja, s obzirom na to da su prestali da budu referentni razvojni okvir i da su zamenjeni COR. Agenda 2030 se

pominje u okviru Nacrta prostornog plana, ali samo kao jedan od relevantnih međunarodnih dokumenata na koje se oslanja Nacrt ili pojedinačni ciljevi.

Pored navedenih planskih dokumenata, u kontekstu Agende 2030 povremeno se pominje da se radi na izradi predloga Strategije održivog razvoja (Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, 2021). Jedan od zadataka Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine bio je „da predloži proces usvajanja nacionalne strategije održivog razvoja i načine njenog finansiranja“ (tač. 2, podtač. 3 Odluke o obrazovanju Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine). Predsjednica Vlade Republike Srbije je tokom dijaloga s grupom organizacija civilnog društva (OCD) marta 2021. najavila izradu i usvajanje Strategije održivog razvoja (Nacionalni konvent o Evropskoj uniji, 2021). Međutim, s obzirom na važnost uspostavljanja razvojnih prioriteta s kojima će se usaglašavati sva ostala planska dokumenta kroz širok društveni dijalog, pitanje je koliko je svrsishodno doneti Strategiju održivog razvoja, koja je hijerarhijski niži planski dokument od Plana razvoja, čije je usvajanje inače i zakonska obaveza nakon usvajanja Zakona o planskom sistemu u aprilu 2018. godine.

U prethodnom periodu važila je Nacionalna strategija održivog razvoja za period od 2009. do 2017. godine, s Akcionim planom koji je usvojen nešto kasnije. Nije poznato da li je urađena evaluacija po njenom završetku, što je svakako potrebno u budućem procesu kreiranja novog planskog dokumenta koji bi se bavio razvojem.

Obaveze Srbije u procesu pristupanja EU i u pogledu sprovođenja Agende 2030 su komplementarne. EU je dokumentom „Budući koraci za održivu evropsku budućnost“ potvrdila da će uključiti COR u sve svoje politike i inicijative (European Commission, 2016). U Dobrovoljnom nacionalnom izveštaju Republike Srbije o sprovođenju Agende 2030 prepoznato je da je sprovođenje Agende 2030 dostizanjem COR u Srbiji nedeljivo od pristupnog procesa EU (Vlada Republike Srbije, 2019). Osim što su mapirani u odnosu na nacionalni strateški okvir, u analizi RSJP-a COR su mapirani i u odnosu na tematske oblasti pregovaračkih poglavlja u procesu pristupanja Srbije EU. Jedna od nadležnosti Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine bila je da predloži proces usvajanja nacionalne strategije održivog razvoja kojom će se „harmoniz[ovati] ostvarenje ciljeva Agende o održivom razvoju do 2030. godine sa uslovima koje Republika Srbija treba da ostvari kako bi ispunila svoje druge međunarodne obaveze i uspešno privela kraju pristupne pregovore sa Evropskom unijom“ (tačka 2, podtačka 3 Odluke o obrazovanju Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende Ujedinjenih nacija o održivom razvoju do 2030. godine).

Međutim, prestankom funkcionisanja ove radne grupe i izostankom procesa izrade Plana razvoja u skladu sa Zakonom o planskom sistemu nije se dalje napredovalo u koordinaciji ovih procesa.

Izostanak napretka u ovoj oblasti, treba razmotriti u odnosu na propuštanje prilika da se da legitimitet Agendi 2030 i jasno komunicira njen značaj kroz operative dokumente Vlade Republike Srbije. Agenda 2030 nije bila zastupljena

u Programu Vlade Republike Srbije iz oktobra 2020. godine, a Plan rada Vlade za 2021. godinu nije uključio aktivnosti direktno vezane za njeno sprovođenje.

Uspostavljanje institucionalnih mehanizama i mehanizama koordinacije za postizanje ciljeva održivog razvoja

Uspostavljanje institucionalnih mehanizama i mehanizama koordinacije smatra se jednim od važnih pitanja, s obzirom na složenost same Agende 2030, ali je prihvaćeno da način na koji će biti uspostavljen i prilagođen institucionalni okvir za sprovođenje Agende 2030 zavisi od nacionalnog konteksta. U smernicama i preporukama često se ističe neophodnost saradnje s civilnim sektorom i drugim predstavnicima zainteresovanih strana,¹ koji bi trebalo da budu u velikoj meri uključeni u proces postavljanja i praćenja postizanja COR. Takođe, vertikalna koordinacija se vidi kao izuzetno značajna, jer veliki deo odgovornosti za sprovođenje Agende 2030 leži na lokalnom nivou. Zbog toga je, za doslednost njenog sprovođenja, veoma važno pitanje podele odgovornosti na različitim nivoima vlasti. Procena je da se oko 65% ciljeva Agende 2030 ne bi moglo u potpunosti realizovati bez doprinosa regionalnih i lokalnih vlasti (smatra se da se oko 70% pravnih tekovina EU sprovodi na lokalnom nivou) (Prorok i dr., 2019).

Trenutna situacija u pogledu institucionalnog okvira i mehanizma koordinacije za sprovođenje Agende 2030 u Srbiji veoma je nepovoljna. Odlukom Vlade donetom 30. decembra 2015. godine uspostavljena je Međuresorna radna grupa za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine. Radna grupa je brojala 27 članova, predstavnika ministarstava, kancelarija, komesarijata i koordinacionih tela, RSJP, Republičkog zavod za statistiku (RZS) i Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (SIPRU). Međutim, Međuresorna radna grupa je prestala da funkcioniše nakon uspostavljanja nove Vlade Republike Srbije oktobra 2020. godine, bez jasnog razloga i objašnjenja.

Dok je postojala, Međuresorna radna grupa je imala zadatak da predlaže proces usvajanja nacionalne strategije održivog razvoja, da objedinjuje stavove i koordinira aktivnosti svih nadležnih ministarstava u vezi s Agendom 2030. Osim toga, imala je niz zadataka koji su se ticali praćenja: da u saradnji s nadležnim ministarstvima prati sprovođenje Agende UN o održivom razvoju i da predloži osnove za statističko praćenje ciljeva i potciljeva. Na kraju, njen zadatak je bilo i izveštavanje: priprema periodičnih izveštaja o sprovođenju Agende i kontinuirano informisanje stalnog koordinatora UN u Republici Srbiji i sistema UN o rezultatima rada Radne grupe i sprovođenju ciljeva i potciljeva. Za predsednicu Radne grupe bila je imenovana prof. dr Slavica Đukić Dejanović. Nakon prestanka rada grupe, u trenutnoj Vladi vrši funkciju specijalne savetnice predsednice Vlade Republike Srbije za Agendu 2030. Očigledno je da za vreme trajanja trenutne oročene Vlade neće biti uspostavljeno bilo kakvo međuresorno telo koje će koordinirati aktivnosti Vlade u vezi sa sprovođenjem Agende 2030. Javnost i zainteresovane strane mogu da zagovaraju novu Međuresornu radnu grupu u vreme izbora nove Vlade, koju će

¹ Zainteresovane strane su organi i organizacije, fizička i pravna lica koje imaju interes u vezi s merama javnih politika (Zakon o planskom sistem, čl. 2).

izabrati skupštinska većina nakon vanrednih parlamentarnih izbora zakazanih za 3. april 2022. godine.

Radna grupa nije jedino telo osnovano da ostvari zadatke u vezi s ciljevima održivog razvoja. Naime, uz podršku Vlade Švajcarske i Programa UN za razvoj uspostavljena je Fokus grupa Narodne skupštine Republike Srbije za razvoj mehanizama kontrole procesa implementacije COR. Uloga Fokus grupe je da obuhvati nadzor i podršku sprovođenju Agende 2030 u Srbiji, kontrolu rada i aktivnosti Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende 2030 (dok je postojala), usvajanje zakona kojima se uređuje primena Agende 2030, obezbeđivanje dodatnih sredstava za postizanje COR u postupku usvajanja Zakona o budžetu i jačanje svesti o značaju Agende 2030 među poslanicima Narodne skupštine.

Prema zvaničnim vestima o radu Fokus grupe, ona se u toku 2021. godine sastala u januaru i novembru. Na sastanku u januaru 2021. zaključeno je da je u narednom periodu bitno uputiti zahtev nadležnom Odboru za administrativno-budžetska i mandatno-imunitetska pitanja da se usvoji predlog da budući predlozi akata, koje usvaja Narodna skupština, obavezno imaju pregled analize efekata u pogledu sprovođenja Agende 2030, kao i da treba inicirati usvajanje Deklaracije o COR u Narodnoj skupštini (Narodna skupština Republike Srbije, 2021a). Takođe, pomenuta je važnost spuštanja implementacije COR na nivo lokalnih samouprava, saradnje sa srednjim školama i fakultetima i promocije Agende 2030. Međutim, nisu dostupne informacije da li su neke od predloženih aktivnosti sprovedene. Prema informacijama objavljenim na zvaničnoj internet prezentaciji, na sastanku u novembru 2021. godine jedino je razmatran Nacrt rezolucije o posvećenosti postizanju ciljeva održivog razvoja u UN (Narodna skupština Republike Srbije, 2021b).

Osim ta dva tela, u Dobrovoljnom nacionalnom izveštaju (str. 16) navedeno je da je uspostavljen nezavisni nadzorni hab, koji čine zaštitnik građana, poverenik za zaštitu ravnopravnosti, poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i Državna revizorska institucija. Informacije o radu ovog tela nisu javno dostupne. Nema informacija o tome kada i kako je uspostavljeno, kojim aktom, niti se u izveštajima o radu ovih institucija pominje da one učestvuju u njegovom radu. O ulozi Državne revizorske institucije je detaljnije diskutovano na sastancima održanim tokom 2019. i 2020. godine, ali nema informacija da li je ova institucija preuzela nadležnosti u vezi sa ciljevima održivog razvoja (Državna revizorska institucija 2019; 2020).

Pojedina ministarstva imaju ulogu u pogledu sprovođenja Agende 2030, poput Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, u kome se ovom temom bavi specijalna savetnica za održivi razvoj. Pored toga, Ministarstvo finansija je nezaobilazna institucija kada se radi o sprovođenju Agende 2030 i postizanju ciljeva održivog razvoja. Na internet prezentaciji Ministarstva, međutim, nema informacija o tome da li se i na koji način ovo ministarstvo bavi Agendom 2030 i čija je to nadležnost.

Dodatni problem u proceni institucionalnog okvira je to što informacije o institucijama, radnim grupama i telima koja imaju nadležnosti u pogledu sprovođenja Agende 2030 nisu objedinjene i javno dostupne na jednom mestu.

Nedržavni akteri nisu bili direktno uključeni u zvanična institucionalna tela koja se bave postizanjem COR. Naime, i dok je postojala, u sastavu Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine nije bilo predstavnika civilnog društva i drugih nedržavnih aktera. Iako je to jedan od glavnih principa na kojima počiva Agenda 2030, uspostavljanje saradnje s predstavnicima zainteresovanih strana nije navedeno kao jedan od zadataka Radne grupe. Na konstitutivnoj sednici je navedeno da će Radna grupa biti otvorenog tipa, ali to nije sprovedeno.

Prihvaćeno je da odgovornost za koherentno sprovođenje Agende 2030 postoji i na lokalnom nivou i da treba nastaviti aktivnosti u vezi s tim. Stalna konferencija gradova i opština (SKGO, 2019) i OCD koje se bave lokalizacijom COR pokrenuli su više projekata koji povezuju COR i postavljanja prioriteta na lokalnom nivou s lokalnim planskim dokumentima. Objavljene su smernice RSJP-a za pripremu planova razvoja JLS koji bi bili u vezi i s COR (Radoirović et al., 2020), smernice za pružanje podrške (Beogradska otvorena škola, 2019) praćenju ostvarivanja COR u oblasti zaštite životne sredine, zaštite prirode i klimatskih promena iz Agende 2030 na lokalnom nivou, kao i priručnik „Agenda 2030 u mojoj opštini: Priručnik za lokalnu primenu Ciljeva održivog razvoja (COR) namenjen zaposlenima“ (Prorok i dr., 2019)

Uspostavljanje mehanizama za praćenje napretka i izveštavanje o postizanju ciljeva održivog razvoja

Na globalnom nivou usvojen je set od 231 jedinstvenog pokazatelja, koji predstavlja osnovu za praćenje napretka u ostvarivanju COR na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou. Međutim, i same države imaju veliku odgovornost za uspostavljanje sistema za praćenje napretka, a jedan od važnih procesa koje treba da sprovedu je uspostavljanje nadležnosti za praćenje napretka i izveštavanje o dostizanju COR. S obzirom na širok opseg tema koje obuhvata Agenda 2030, važno je da se u proces praćenja i izveštavanja uključe različiti predstavnici zainteresovanih strana. Osim RZS, u proces praćenja i rešavanja izazova koji su uočeni tokom izveštavanja treba da budu uključeni i predstavnici ministarstava i drugih vladinih agencija, te predstavnici poslovnog i civilnog sektora.

Kao što je pomenuto, Međuresorna radna grupa za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine imala je nekoliko nadležnosti koje se direktno tiču praćenja napretka i izveštavanja o postizanju COR. Jedan od zadataka koji je pomenuta Radna grupa realizovala bila je priprema Dobrovoljnog nacionalnog izveštaja Republike Srbije o sprovođenju Agende 2030, koji je predstavljen na sastanku Političkog foruma na visokom nivou o održivom razvoju u julu 2019. godine u sedištu UN u Njujorku. Dobrovoljni nacionalni izveštaj Republike Srbije sadržao je Statistički aneks s odabranim pokazateljima.

U pogledu mehanizama za praćenje, u okviru RZS deluje Odeljenje za ciljeve održivog razvoja, socioekonomske indikatore i pravosudnu statistiku, koje, između

ostalog, organizuje, priprema i ažurira podatke za DevInfo baze podataka, te prati, priprema i primenjuje metodološke preporuke neophodne za izradu, preuzimanje podataka i objavljivanje pokazatelja COR (RZS, 2021). Do sada su sprovedene različite aktivnosti s ciljem procene postojeće nacionalne statistike u odnosu na globalni set pokazatelja. Održane su radionice posvećene unapređenju podataka i povećanju broja pokazatelja i prepoznato je da su u tom procesu važni kvalitet, dostupnost i disagregacija podataka. U toku 2021. godine održane su dve radionice koje su bile posvećene indikatorima iz oblasti zaštite životne sredine. Napravljeni su DevInfo profil i Portal za izveštavanje o pokazateljima COR (<http://sdg.indikatori.rs/>).

Prema podacima s pomenutog portala iz decembra 2021. godine, od 247² globalnih pokazatelja, podaci su dostupni za njih 107 (odnosno 43%). U prethodnom izveštaju, ovaj broj je iznosio 76 (odnosno 31%). Za pojedine COR dostupni su izvori za veći broj pokazatelja, dok je za druge ciljeve dostupan mali broj pokazatelja.

Postoje dodatne dileme u vezi s tim da li su svi pokazatelji primenljivi za Srbiju (npr. neki pokazatelji se odnose na kategorije zemalja kojima Srbija ne pripada, poput kategorije „nerazvijene zemlje“). Dodatni, veliki izazov predstavlja to što, bez određivanja primenljivosti globalnih potciljeva, te uspostavljanja ciljnih vrednosti u odnosu na nacionalne okolnosti, nije uvek jasno kako tumačiti podatke koji jesu dostupni. Za samo izveštavanje o ciljevima bilo bi korisno uključiti i podatke koji se odnose na pokazatelje koje koristi EU za praćenje dostizanja COR.

Što se tiče dostupnosti pokazatelja za praćenje sprovođenja Agende 2030 na lokalnom nivou, nije uloženo dovoljno resursa kako bi oni bili uspostavljeni. U ovom trenutku postoje samo pojedine inicijative za uspostavljanje pokazatelja koji bi mogli biti korišćeni na lokalnom nivou, zbog čega treba uložiti dodatne resurse za taj nivo.

Osim toga, trebalo bi raditi na aktivnijem uključivanju predstavnika zainteresovanih strana u procese praćenja napretka i izveštavanja, kao što to ilustruju sledeći primeri. Organizacije civilnog društva su konsultovane u procesu pripreme Dobrovoljnog nacionalnog izveštaja, ali se odazvala svega 21 organizacija, iako se veliki broj njih bavi Agendom 2030. U radionicama RZS posvećenim praćenju i povećanju broja dostupnih pokazatelja u prethodnom izveštajnom periodu nije bilo javnih poziva za učešće OCD i predstavnika akademske zajednice.

Republički zavod za statistiku objavio je Izveštaj o napretku u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine u Republici Srbiji u decembru 2020. Praćenje napretka u tom izveštaju zasniva se na podacima RZS i drugih proizvođača podataka, a merenje napretka sprovedeno je prema metodologiji koju Evrostat primenjuje u Evropskoj uniji, imajući u vidu da u Srbiji nisu definisani nacionalno specifični ciljevi, odnosno kvantitativne mere koje bi trebalo dostići u definisanom vremenskom okviru. Merenje nije vršeno u odnosu na kvantitativno

² Ovo su podaci navedeni na veb-sajtu portala. U trenutku pisanja izveštaja, prema zvaničnom-sajtu Odeljenja za statistiku Ujedinjenih nacija (<https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>), ukupan broj pokazatelja je 248, ali se 13 pokazatelja ponavljaju dva ili više puta, tako da ukupno ima 231 jedinstvenih pokazatelja.

definisan cilj, već se napredak prati u odnosu na početnu godinu za koju postoje podaci, pa se meri stepen u kome se promena kreće u pozitivnom ili negativnom smeru. Za razliku od izveštaja Evrostata, gde se napredak prati u dugoročnom i kratkoročnom okviru, zbog dostupnosti podataka, u ovom izveštaju napredak se uglavnom prati u kratkoročnom okviru.

Način pripreme izveštaja još jednom upućuje na to da je važno definisati nacionalno specifične ciljeve. Takođe, to što se ocenjuje napredak, a ne daje se ocena o stanju, dovodi to toga da može izgledati da se promena u pozitivnom smeru pozitivno ocenjuje, iako je vrednost pokazatelja takva da upućuje na to da je situacija zabrinjavajuća (na primer, određeno smanjenje stope mladih koji nisu ni u obrazovanju, niti rade, ocenjuje se pozitivno, iako je ta stopa još uvek izuzetno visoka). Takođe, u samom izveštaju nije jasno naznačeno za koje pokazatelje nisu dostupni podaci i za koje se ne mogu donositi zaključci.

U prethodnom periodu napisana su i dva dodatna izveštaja: „Napredak u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja među mladima u Srbiji“ i „Napredak u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja među stanovništvom romskih naselja u Srbiji“.

Osim zvaničnih institucija, do sada su i pojedine OCD izveštavale o COR.³ Takođe, mreža organizacija koje se sastaju kao Nacionalni konvent o Evropskoj uniji uspostavila je Međusektorsku radnu grupu za održivi razvoj, koja kao jedan od zadataka ima uključivanje u izradu Nacionalnog izveštaja o sprovođenju ciljeva održivog razvoja.

Preporuke

Preporuke za pozicioniranje Agende 2030 kao prioritarnog procesa za upravljanje i sprovođenje razvoja

Nakon parlamentarnih izbora, potrebno je:

- da Agenda 2030 bude zastupljena u Ekspozeu novog predsednika / nove predsednice Vlade RS;
- da se nadležnost za upravljanje, koordinaciju i sprovođenje Agende jasno definiše kroz Zakon o ministarstvima;
- da se procesi značajni za upravljanje, koordinaciju i sprovođenje Agende, delegirani po ministarstvima i telima Vlade RS, nađu u godišnjem planu rada Vlade RS.

³ Uključujući sledeće publikacije: Serbia Sustainable Development Issues: A Baseline Review (<https://ceves.org.rs/wp-content/uploads/2018/10/Serbia-Sustainable-Development-Issues-FINAL-updated.pdf>); Serbia's sustainable development: How we are doing? (https://ceves.org.rs/wp-content/uploads/2018/08/Brochure_Serbias-Sustainable-Development_How-are-we-doing.pdf); brošura „Živeti u evropskoj Srbiji: Mapiranje ciljeva održivog razvoja sa planskim okvirom EU integracija“, (<https://ceves.org.rs/living-in-the-european-serbia-mapping-of-the-sdgs-within-the-eu-integration-framework/?lang-SR>); Izveštaj iz senke o sprovođenju Ciljeva održivog razvoja u Srbiji (<https://www.activity4sustainability.org/wp-content/uploads/2020/07/ASRZS-ShadowReport-2019.pdf>), izveštaji Platforme „Održivi razvoj za sve“ u toku 2020. godine – „Srbija 2030 – Pripremljenost za sprovođenje Agende 2030“ i „Srbija 2030 – Razvojni prioriteti izveštaj nedržavnog sektora“.

Preporuke za usklađivanje planskih dokumenata i pravnog okvira s Agendom 2030

- Postaviti kao prioritet donošenje plana razvoja Republike Srbije, u skladu sa Zakonom o planskom sistemu, koji sadrži prioritete ciljeve razvoja.
- Prilikom donošenja plana razvoja treba sprovesti društveni dijalog, koji podrazumeva definisanje razvojnih prioriteta i nacionalizaciju ciljeva održivog razvoja na osnovu širokog konsultativnog procesa.
- Potrebno je usvojiti plan razvoja, a ne Strategiju održivog razvoja, koja je hijerarhijski niži i manje obavezujući dokument od plana razvoja. Usvajanje plana razvoja je inače zakonska obaveza, a rok za usvajanje je bio 1. januar 2020.
- Investicioni plan i prostorni plan treba doneti nakon plana razvoja, u skladu s postavljenim prioritetskim ciljevima razvoja (što je sled propisan Zakonom o planskom sistemu). Proces donošenja ovih dokumenata treba da bude transparentan i sproveden uz učešće javnosti.

Preporuke za uspostavljanje institucionalnih mehanizama i mehanizama koordinacije za postizanje ciljeva održivog razvoja

- Vlada Republike Srbije treba bez odlaganja da formira novu Međuresornu radnu grupu za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine, kojom bi se podržala međusektorska saradnja i koordinacija, koja je ključna s obzirom na multisektorsku prirodu Agende.
- Kreirati operativni plan Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine sa smernicama za postizanje ciljeva, za podelu nadležnosti i za saradnju s predstavnicima zainteresovanih strana, kako bi se obezbedile što bolja horizontalna (između različitih sektora) i vertikalna koordinacija (nacionalnog i lokalnog nivoa).
- Jedan od zadataka Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine treba da bude uspostavljanje saradnje s predstavnicima zainteresovanih strana u različitim aktivnostima, uključujući omogućavanje učešća na sastancima Radne grupe svim zainteresovanim stranama i konsultovanje u praćenju sprovođenja Agende 2030 i izradi periodičnih izveštaja.
- Učiniti dostupnim informacije o radu Nezavisnog nadzornog tela i Fokus grupe Narodne skupštine za razvoj kontrolnih mehanizama za proces sprovođenja i nadzora nad postizanjem COR.
- Na zvaničnim internet prezentacijama Vlade i nadležnih institucija objaviti objedinjene informacije o svim institucijama, radnim grupama i drugim telima koja imaju nadležnosti u pogledu sprovođenja Agende 2030.
- U okviru svakog ministarstva uključiti u akte o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta sektor, odeljenje ili zaposlenog koji ima zvaničnu nadležnost da se u okviru svog resora bavi Agendom 2030 i COR.

Preporuke za uspostavljanje mehanizama za praćenje napretka i izveštavanje o postizanju ciljeva održivog razvoja

- Izveštaj o napretku u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja do 2030. godine u Republici Srbiji treba da bude dopunjen procenom udaljenosti od ciljanih vrednosti pokazatelja i efektivnosti mera javne politike koje su s njima povezane, u saradnji s nadležnim institucijama, radnim grupama i drugim telima. U njemu je potrebno jasno naznačiti za koje pokazatelje nisu dostupni podaci i za koje se ne mogu donositi zaključci. S obzirom na uočenu važnost povezivanja procesa sprovođenja Agende 2030 i procesa pristupanja Srbije Evropskoj uniji (EU), u izveštaj treba uključiti i pokazatelje iz baze Evrostata.
- Na internet portalu s pokazateljima COR trebalo bi posebno označiti pokazatelje za koje je procenjeno da nisu primenljivi u slučaju Srbije.
- Prilikom organizovanja narednih radionica i drugih aktivnosti koje se tiču razmatranja pokazatelja treba objaviti javni poziv za učešće predstavnika zainteresovanih strana.
- Prilikom donošenja narednog dobrovoljnog nacionalnog izveštaja omogućiti široko učešće javnosti. Zainteresovane strane treba da imaju mogućnost da dostavljaju podatke i priloge za izveštaj, kao i da komentarišu nacrt izveštaja i utiču na njegov sadržaj.
- S obzirom na važnost praćenja stanja u vezi s osetljivim grupama i načelo Agende 2030 *da ne treba ostaviti nikoga po strani*, treba nastaviti s dosadašnjom dobrom praksom objavljivanja izveštaja o napretku u ostvarivanju COR među pripadnicima određenih osetljivih grupa.

Sažetak nalaza o pripremljenosti Srbije za dostizanje pojedinačnih ciljeva održivog razvoja

Kada je reč o svakom od ciljeva održivog razvoja, na osnovu analize može se zaključiti da treba dalje raditi na integrisanju ciljeva održivog razvoja u javne politike, unapređivanju pravnog okvira za njihovo dostizanje, uspostavljanju institucionalnih mehanizama i mehanizama za praćenje napretka. U odnosu na [prethodnu godinu](#), za određene ciljeve je zabeleženo poboljšanje, dok je za druge istekom postojećih planskih dokumenata ili usvajanjem novih koji nisu odgovarajući, došlo do nazadovanja. Trenutni okvir za sprovođenje većine ciljeva tek je delimično uspostavljen ili uopšte nije funkcionalan. U narednom delu teksta biće predstavljen sažetak nalaza o okviru za dostizanje svakog od COR, s izuzetkom cilja 17, koji nije obrađen u okviru ovog izveštaja.

CILJ 1: SVET BEZ SIROMAŠTVA Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima

Do oktobra 2021. godine nije usvojena nijedna konkretna preporuka iz prethodnog [izveštaja o pripremljenosti za sprovođenje Agende 2030](#). Takođe, nije usvojen gotovo nijedan značajan nacionalni dokument koji se odnosi na COR 1 (sem Zakona o socijalnoj karti). Program ekonomskih reformi (ERP) i dalje nema redistributivni element koji bi preusmerio budžetska sredstva ka najugroženijim segmentima stanovništva. Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u procesu pristupanja Evropskoj uniji (ESRP) je prestao da važi krajem 2020. godine, ali ga do sada nije nasledio sličan dokument. U međuvremenu je osnovano Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Nadležnosti novog ministarstva obuhvataju pitanja socijalnog položaja i diskriminacije pripadnika nacionalnih manjina i drugih osetljivih društvenih grupa poput žena i LGBT populacije. Ministarstvo je nastojalo da uspostavi komunikaciju sa civilnim sektorom kroz serije javnih društvenih dijaloga kako bi se uskladili stavovi i dalji koraci delovanja u kontekstu rešavanja problema etničkih manjina i drugih osetljivih grupa. Sem definisanja obavezujućih mera za postupanje, nije se daleko otišlo u međusektorskoj saradnji kojom bi se postigao napredak u postizanju COR 1.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena, sem osnivanja Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, koje u prethodnom periodu nije bilo direktno uključeno u rešavanje problema siromaštva osetljivih društvenih grupa, a to nije u Planu rada Ministarstva ni za predstojeći period. I dalje se primećuje nedovoljan nivo međusektorske saradnje i koordinacije, pre svega povezivanja organa izvršne vlasti koji se bave ekonomskim pitanjima i pitanjima socijalne politike.

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti strategiju za smanjenje siromaštva kojom bi bili obuhvaćeni svi relevantni aspekti COR 1.
2. Usvojiti novi ESRP koji će sadržati ciljanu vrednost pokazatelja koji se odnosi na smanjenje broja lica u riziku od siromaštva.
3. Osnovati Koordinaciono telo Vlade Republike Srbije za smanjenje siromaštva kojim će predsedavati predsednik Vlade Srbije.
4. Usvojiti novu nacionalnu strategiju zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama / strategiju smanjenja rizika od katastrofa i upravljanja vanrednim situacijama, čime bi se smanjila izražena izloženost i ranjivost siromašnih u uslovima ekstremnih klimatskih događaja i drugih ekonomskih, društvenih i/ili ekoloških katastrofa.
5. Obezbediti sredstva u budžetu Republike za ispunjenje mera predviđenih ESRP-om koje se odnose na povećanje adekvatnosti novčane socijalne pomoći i za zapošljavanje dodatnog broja službenika u ustanovama i zavodima socijalne zaštite na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou.

6. Izvršiti izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti kako bi bili otklonjeni restriktivni uslovi kako bi se povećao broj korisnika socijalne pomoći.
7. Ponovo pokrenuti rad Platforme za praćenje primene ERP (i ESRP) u saradnji s Nacionalnim konventom o Evropskoj uniji.

CILJ 2: SVET BEZ GLADI

Okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu

Do oktobra 2021. godine nije usvojen nijedan novi planski dokument kojim bi se unapredilo postizanje COR 2, sem ERP-a, u kojem se u okviru dve predviđene reforme targetiraju odgovarajući potciljevi. Pravni okvir je unapređen (u odnosu na situaciju opisanu u prvom [izveštaju o pripremljenosti za sprovođenje Agende 2030](#)) usvajanjem Zakona o socijalnoj karti i Zakonom o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda. Predlogom Zakona o izmenama i dopunama Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju dodatno bi se moglo unaprediti ostvarenje pojedinih potciljeva COR 2. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o finansijskoj podršci porodici s decom nije doneo izmene u skladu s preporukama prethodnog izveštaja o pripremljenosti za sprovođenje Agende 2030, a koje se odnose na ograničenja sticanja prava za dobijanje roditeljskog i dečjeg dodatka.

U institucionalnom, organizacionom i administrativnom smislu nije bilo konkretnijeg napretka u prethodnom periodu kako u kontekstu osnivanja novih tela tako i u kontekstu međusektorske saradnje neophodne za dostizanje COR 2.

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti novi nacionalni plan akcije za decu i proširiti obuhvat strateškog okvira kojim će biti utvrđene mere za okončanje svih oblika neuhranjenosti dece mlađe od pet godina.
2. Revidirati Strategiju poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014–2024. godine, kao bi dati nacionalni dokument imao kao cilj udvostručavanje poljoprivredne produktivnosti i prihoda malih proizvođača hrane, a posebno žena. Razvoj održivih i klimatski rezilijentnih sistema za proizvodnju hrane takođe bi trebalo da bude jedan od ciljeva strategije. Ovim dokumentom treba dovesti u vezu stabilnost proizvodnje hrane s iskorenjivanjem gladi u Srbiji.
3. Izvršiti izmene i dopune Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom kako bi bili otklonjeni restriktivni uslovi koji onemogućavaju ostvarivanje prava na roditeljski i dečji dodatak, čime bi se smanjila egzistencijalna ugroženost, odnosno neuhranjenost dece i porodica s decom.
4. Usvojiti strategiju za smanjenje siromaštva, u okviru koje će se jedan od ciljeva odnositi na iskorenjivanje gladi u Srbiji.
5. Usvojiti zakon o pravima deteta i zaštitniku prava deteta.

CILJ 3: DOBRO ZDRAVLJE

Obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija

Do oktobra 2021. godine usvojeno je nekoliko planskih dokumenata i zakona od značaja za COR 3. Ovde se govori o Strategiji za rodnu ravnopravnost za period od 2021 do 2030. godine i Akcionom planu za sprovođenje Strategije unapređenja položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji za period od 2020. do 2024. godine, u periodu od 2021. do 2022. godine. Bitni su i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, odnosno Zakon o rodnoj ravnopravnosti. Usvojeni dokumenti u manjoj meri otklanjaju prethodno uočene nedostatke u okviru strateškog i pravnog okvira za sprovođenje COR 3. Novi dokumenti su se uglavnom odnosili na potciljeve 3.4, 3.7, 3.8 i 3.9, dok nije ostvaren napredak u postizanju ostalih potciljeva.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru bilo je manjih promena, ali se ukazuje na rizik da međusektorska saradnja postane trajno ugrožena, imajući u vidu zdravstvene posledice zagađenja vazduha, vode i zemljišta koje je rezultat privrednih investicija i aktivnosti. To se posebno odnosi na saradnju između vladinih tela i civilnog sektora, odnosno javnosti. Uviđa se prostor i za unapređenje definisanja, prikupljanja i praćenja pokazatelja koji se odnose na treći cilj. Praktično nijedna konkretna preporuka iz [prethodnog izveštaja o pripremljenosti za sprovođenje Agende 2030](#) nije usvojena u prethodnih godinu dana.

Preporuke za naredni period:

1. Revidirati Strategiju javnog zdravlja u Republici Srbiji 2018–2026. godine tako da bude omogućeno adekvatno obuhvatanje potciljeva koji se odnose na: smanjenje smrtnosti od nezaraznih bolesti, univerzalni obuhvat zdravstvenom zaštitom, smanjenje broja smrtnih slučajeva i oboljenja od opasnih hemikalija, odnosno od zagađenja i kontaminacije vazduha, vode i zemljišta, kao i univerzalnu dostupnost lekova i vakcina.
2. Revidirati Strategiju podsticanja rađanja gde će jedan od ciljeva biti univerzalni pristup uslugama koje se odnose na polnu i reproduktivnu zdravstvenu zaštitu.
3. Izvršiti izmene i dopune Zakona o zdravstvenoj zaštiti tako da njime bude uređen položaj zdravstvenih medijatorki kao zaposlenih u sistemu zdravstvene zaštite.
4. Izvršiti izmene i dopune Zakona o zaštiti stanovništva od izloženosti duvanskom dimu radi usaglašavanja s Direktivom br. 2014/40/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 3. aprila 2014. godine o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duvanskih i srodnih proizvoda i o stavljanju van snage Direktive br. 2001/37/EZ, naročito u delu koji se tiče označavanja i pakovanja duvanskih proizvoda.
5. Usvojiti plan razvoja kadrova u zdravstvu.

6. Izdvojiti sredstva u budžetu Republike za zapošljavanje dodatnog broja medicinskih sestara i babica.

CILJ 4: KVALITETNO OBRAZOVANJE

Obezbediti inkluzivno i pravedno kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnost celoživotnog učenja za sve

Tokom 2021. godine doneta je Strategija obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine (SOVRS) i Akcioni plan za period od 2021. do 2023. za sprovođenje Strategije obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine. Većina ciljnih vrednosti planiranih za 2030. godinu daleko je ispod onih postavljenih za potciljeve u okviru COR 4. Za razliku od prethodnog strateškog dokumenta, koji je u potpunosti pokriva sedam i delimično jedan potcilj (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)), SOVRS samo delimično pokriva navedene potciljeve. Svojom strukturom i sadržajem predstavlja dokument koji ne zadovoljava osnovne kriterijume dobrog planiranja, pri čemu nije usklađena s pojedinim odredbama Zakona o planskom sistemu. Podaci o finansiranju obrazovanja, koji predstavljaju jedan od najvažnijih instrumenata realizacije obrazovne strategije i unapređenja obrazovnog sistema, izostavljeni su u SOVRS i Akcionom planu.

U prethodnom periodu nije bilo značajnijih promena u zakonodavstvu, institucionalnom okviru i mehanizmima za praćenje napretka i izveštavanje o postizanju COR 4.

Preporuke za naredni period:

1. Pokrenuti postupak revizije SOVRS tako da ciljne vrednosti budu usklađene s vrednostima postavljenim u Agendi 2030 za oblast kvalitetnog obrazovanja.
2. Nakon usklađivanja ciljnih vrednosti s vrednostima postavljenim u Agendi 2030 za oblast kvalitetnog obrazovanja, redizajnirati postojeće opšte i posebne ciljeve te formulisati konkretne mere koje će dovesti do dostizanja postavljenih vrednosti.
3. Povećati javno finansiranje obrazovanja tako da se obezbede resursi i poboljšaju uslovi koji vode ka povećanju kvaliteta obrazovanja.
4. Izvršiti izmene i dopune odgovarajućih zakona kojima će se: obezbediti besplatno predškolsko vaspitanje i obrazovanje; uvesti obavezno srednje obrazovanje; brisati diskriminatorna odredba u članu 63a kojom je učenicima trogodišnjih srednjih škola onemogućeno polaganje stručne mature ili opšte mature u periodu od dve godine.

CILJ 5: RODNA RAVNOPRAVNOST

Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice

Tokom 2021. godine doneta su dva zakona i dve strategije u oblasti rodne ravnopravnosti i antidiskriminacije: Zakon o izmenama Zakona o zabrani diskriminacije, Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Nacionalna strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period od 2021. do 2025. godine, kao i Strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine. Strategija rodne ravnopravnosti delimično pokriva pet od osam potciljeva u okviru COR 5, što je manja pokrivenost u odnosu na prethodni dokument (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)). Formulacija ciljeva i postavljene ciljne vrednosti daleko su ispod nivoa koji je predviđen Agendom 2030 u okviru COR 5.

Donošenjem novog Zakona o ministarstvima, oblast rodne ravnopravnosti i antidiskriminacije prešla je u nadležnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, koje je i pokrenulo izmene zakonskog i strateškog okvira. Ljudski resursi u Sektoru za antidiskriminacionu politiku i rodnu ravnopravnost u okviru Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog nedovoljni su za izvršavanje svih obaveza koje ovo ministarstvo ima prema Zakonu o rodnoj ravnopravnosti i Zakonu o zabrani diskriminacije.

Preporuke za naredni period:

1. Pokrenuti postupak revizije Strategija za rodnu ravnopravnost tako da ciljne vrednosti budu usklađene s vrednostima postavljenim u Agendi 2030 za oblast rodne ravnopravnosti.
2. Nakon usklađivanja ciljnih vrednosti s vrednostima postavljenim u Agendi 2030 za oblast rodne ravnopravnosti, redizajnirati postojeće i uvesti nove mere koje će dovesti do dostizanja postavljenih vrednosti.
3. Obezbediti uslove za primenu Zakona o rodnoj ravnopravnosti u praksi kroz donošenje podzakonskih akata, obezbeđivanje adekvatnih ljudskih i finansijskih resursa za realizaciju obuka svih aktera koji učestvuju u primeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti, kao i usvajanjem dokumenata koji će obezbediti delotvorno funkcionisanje tela za rodnu ravnopravnost na svim nivoima i njihovu efikasnu koordinaciju.

CILJ 6: ČISTA VODA I SANITARNI USLOVI

Obezbediti dostupnost i održivo upravljanje vodom i sanitarne uslove za sve

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojen je samo jedan planski dokument u oblasti upravljanja vodama. Radi se o Akcionom planu za sprovođenje Strategije upravljanja vodama za period od 2021. do 2023. godine. Navedeni plan je kroz donošenje posebnih ciljeva, mera, aktivnosti i pokazatelja omogućio sprovođenje Strategije. Planom nisu otklonjeni svi nedostaci u pogledu dostizanja COR 6 i praćenja pokazatelja relevantnih za ovaj cilj (više informacija je

dostupno u [prethodnom izveštaju](#)), a postignut je ograničen napredak u dostizanju COR 6 i generalnog usaglašavanja s Agendom 2030.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru za upravljanje vodama nije došlo do značajnijeg napretka. Administrativni kapaciteti za ovu kompleksnu oblast i dalje ostaju veoma niski, što se odražava na brzinu i kvalitet sprovođenja propisanih mera i aktivnosti. Određeni napredak predstavlja formiranje Nacionalne konferencije za vode koja bi trebalo da obezbedi veće učešće javnosti i drugih sektora u upravljanju vodama.

Mehanizmi za praćenje napretka u pogledu COR 6 su relativno dobro razvijeni. U nacionalnoj bazi su dostupni podaci za šest potciljeva. U prethodnom periodu je došlo do određenog napretka u pogledu razvoja mehanizma praćenja, unapređenjem podataka koji omogućuju praćenje potciljeva 6.2 i 6.3.

Preporuke za naredni period:

1. U nacionalnim planskim dokumentima definisati ciljeve koji se tiču pristupa stanovništva pijaćoj vodi i sanitarnim i higijenskim uslovima života jednako ambiciozno kao što su definisane ciljne vrednosti Agende 2030, a naročito istaći potrebe žena, dece i ranjivih grupa u ovoj oblasti.
2. Okvirom javnih politika obezbediti zaštitu i obnovu vodno povezanih ekosistema, definisati ciljeve kojima bi se obezbedilo recikliranje i ponovna upotreba vode i omogućilo učešće lokalne zajednice u upravljanju vodom i sanitarnim uslovima.
3. Unaprediti zakonodavni okvir u oblasti upravljanja vodama, upravljanja rizikom od poplava i monitoringa kvaliteta voda, u skladu sa zakonodavstvom EU.
4. Povećati i ojačati kapacitete institucija u oblasti upravljanja vodama. Unaprediti međusektorsku saradnju u toj oblasti, naročito između resora vodoprivrede i zaštite životne sredine.
5. U nacionalnim planskim dokumentima definisati pokazatelje za praćenje svih ciljeva i mera koji su relevantni za COR 6 i povezati ih s globalnim pokazateljima.
6. U najskorijem roku doneti plan upravljanja vodama i plan zaštite voda od zagađivanja.
7. U strateškom okviru za upravljanje vodama jasno povezati nacionalne ciljeve s COR 6 i njegovim potciljevima.
8. Narednim akcionim planom za sprovođenje Strategije upravljanja vodama precizno definisati poseban cilj koji se odnosi na povećanje stepena obuhvaćenosti stanovništva javnim vodovodnim sistemima i povezati ga s ciljevima Agende 2030.
9. U narednom akcionom planu definisati način i dinamiku izveštavanje o pokazateljima za praćenje implementacije plana.

CILJ 7: DOSTUPNA I OBNOVLJIVA ENERGIJA

Osigurati pristup dostupnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve

U prethodnom periodu sprovedene su značajne regulatorne reforme u oblasti energetske politike. Najznačajniju novinu u pravnom okviru, koja je u neposrednoj vezi s COR 7, predstavlja usvajanje novog Zakona o korišćenju obnovljivih izvora energije i Zakona o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, koji je preuzeo funkciju Zakona o efikasnom korišćenju energije iz 2013. godine. U okviru regulatornih reformi donesen je i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o energetici, kao krovnog dokumenta u ovoj oblasti. Započete su i reforme u strateškom okviru, s početkom izrade Strategije razvoja energetike i novog nacionalnog energetskeg i klimatskeg plana do 2030. godine.

Unapređeni su institucionalni i koordinacioni mehanizmi za sprovođenje javnih politika u oblasti energetike (u odnosu na raniji period, više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)). Najznačajnije novine uključuju najavljeno osnivanje uprava za finansiranje i podsticanje energetske efikasnosti i pokretanje Nacionalne koalicije za smanjenje energetskeg siromaštva. Saradnja s civilnim sektorom je takođe produbljena kroz njegovo uključivanje u rad pomenute Nacionalne koalicije za smanjenje energetskeg siromaštva i radnih grupa zaduženih za pripremu planskih dokumenata.

Preporuke za naredni period:

1. Doneti strategiju razvoja energetike, program ostvarivanja strategije razvoja energetike i Nacionalni energetske i klimatske plan, koji obezbeđuju adekvatan planske okvir za dekarbonizaciju i energetske tranziciju zemlje prema obnovljivim izvorima energije;
2. Doneti strategiju razvoja energetike i program ostvarivanja strategije razvoja energetike koji će obezbediti bolje uslove za praćenje i izveštavanje o napretku u okviru definisanih strateških prioriteta u oblasti energetike.

CILJ 8: DOSTOJANSTVEN RAD I EKONOMSKI RAST

Promovisati kontinuiran, inkluzivan i održiv ekonomske rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve

U prethodnom periodu usvojeno je nekoliko strateških dokumenata od značaja za dostizanje COR 8. Najznačajniji dokument u ovoj oblasti je ERP za period 2021–2023. Pored ERP-a, usvojene su strategije i povezani akcioni planovi u oblasti zapošljavanja, naučnog i tehnološkog razvoja, industrijske politike, fiskalne politike, pametne specijalizacije i državnog vlasništva i upravljanja privrednim subjektima. Međutim, navedeni dokumenti nisu uspeli da otklone ranije nedostatke (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)) i stiče se utisak da je i dalje glavni akcenat na ekonomskom rastu i rastu zaposlenosti, dok je pitanje kvaliteta radnih mesta, odnosno dostojanstvenog rada, i dalje neadekvatno regulisano. Kada je reč o zakonskoj regulativi, iako je bilo određenih pomaka ka unapređenju

dostojanstvenosti radnih mesta, može se zaključiti da je fokus i dalje pre svega na privrednom rastu.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena i napretka u prethodnom periodu, odnosno i dalje važe problemi koji se tiču netransparentnosti (npr. u funkcionisanju Saveta za ekonomski razvoj) ili neefikasnosti (poput npr. Socijalno-ekonomskog saveta).

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti nacionalni plan oporavka (i obnove) kakav su usvojile sve članice EU, koji bi bio usklađen s prethodno usvojenim Planom razvoja i Investicionim planom.
2. Usvojiti novi ESRP, u čijem će fokusu biti unapređenje standarda dostojanstvenog rada, odnosno postizanje potciljeva koji se odnose na dostojanstven i produktivan rad, unapređenje položaja mladih koji nisu zaposleni, niti su u obrazovanju ili na obuci (NEET), odnosno zaštitu radnih prava (8.5, 8.6 i 8.8).
3. Usvojiti desetogodišnji program održive proizvodnje i potrošnje, u skladu s potciljem 8.4. Program bi na taj način sadržao ciljeve koji se tiču efikasnije potrošnje i proizvodnje resursa, kao i razdvajanje privrednog rasta od degradacije životne sredine.
4. Unaprediti uvažavanje standarda dostojanstvenog rada izmenama Zakona o radu i Zakona o agencijskom zapošljavanju.
5. Usvojiti program razvoja održivog turizma Republike Srbije, koji je u skladu s potciljem 8.9 i aktuelnom Strategijom razvoja turizma. Na taj način bi se kao cilj jasno postavilo promovisanje održivog turizma koji kreira radna mesta i promoviše lokalnu proizvodnju.
6. Unaprediti okvir za praćenje COR 8, prema definisanim potciljevima, koristeći pokazatelje iz baza Evrostata, Međunarodne organizacije rada, nacionalnih institucija (Narodna banka Srbije) i drugih relevantnih organizacija.
7. Izmeniti Zakon o radu tako da se gradovima u Srbiji omogući da imaju sopstvene minimalne cene rade, u skladu s nivoom životnog standarda, pri čemu minimalne cene rada na nivou grada ne mogu biti niže od republičkog nivoa.
8. Usvojiti izmenu Zakona o porezu na dohodak građana u skladu s preporukama Fiskalnog saveta, tako da se poveća nominalna poreska stopa s 10% na 20%, uz povećanje neoporezivog dela s 18.300 na 40.000 dinara. Na taj način bi se smanjilo poresko opterećenje najnižih zarada, čime bi se pozitivno uticalo na poreski moral u društvu, što bi takođe osnažilo napore za borbu protiv sive ekonomije.
10. Izmeniti Zakon o radu kako bi se ukinuo rad nedeljom osim za HORECA sektor (sektor ugostiteljstva i hotelijerstva), u skladu s praksom razvijenih evropskih zemalja. Ova reforma bi pozitivno uticala na unapređenje dostojanstvenosti poslova.

11. Unaprediti okvir za praćenje COR 8 povećavanjem broja potciljeva koji se prate, kao i prilagođavanjem ostalih potciljeva srpskom kontekstu.
12. Adekvatno urediti sistem radnih praksi u Srbiji unošenjem izmena u Zakon o radu. Potrebno je formirati jedinstvenu evidenciju radnih praksi, odrediti minimalne standarde kvaliteta praksi i zakonski regulisati obavezu poslodavaca da plaćaju praktikante, i to ne manje od minimalne cene rada.
13. Potcilj 8.5, odnosno puna i produktivna zaposlenost, dostojanstven rad i jednaka plata za rad jednake vrednosti za sve kategorije stanovništva, treba da bude polazna osnova prilikom formulisanja strateških dokumenata u oblasti ekonomskog razvoja. Pre svega, potrebno je razviti posebne pokazatelje za praćenje ovog potcilja koji bi bili prilagođeni kontekstu srpskog tržišta rada.
14. Uneti izmene u Zakon o radu kako bi se adekvatnije regulisao rad od kuće i radnici bili bolje zaštićeni.
15. Usvojiti novu Strategiju za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti.

CILJ 9: INDUSTRIJA, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA

Sagraditi izdržljivu infrastrukturu, promovisati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju i podsticati inovacije

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojena su dva strateška dokumenta značajna za dostizanje COR 9:

- Akcioni plan za sprovođenje Strategije pametne specijalizacije Republike Srbije od 2021. do 2027. godine, za period od 2021. do 2022. godine (usvojen 15. aprila 2021);
- Akcioni plan za sprovođenje Strategije industrijske politike Republike Srbije od 2021. do 2030. godine, za period od 2021. do 2023. godine (usvojen 8. aprila 2021).

Kada je u pitanju zakonski okvir, u prethodnih godinu dana usvojen je Zakon o klimatskim promenama (usvojen 18. marta 2021). Primenom ovog zakona očekuje se uspostavljanje sistema za smanjivanje emisije gasova s efektom staklene bašte na isplativ i ekonomski efikasan način (relevantno za dostizanje potcilja 9.4). U aprilu 2021. godine donesena su još dva zakona: Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije i Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, čijim su usvajanjem stvoreni uslovi za korišćenje i podsticanje inovacionih tehnologija, tranzicija ka većem korišćenju čistih tehnologija, efikasnijem korišćenju energenata iz industrije i dr. (relevantno za dostizanje potcilja 9.4).

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena i napretka u prethodnom periodu (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)). Evidentno je da ne postoji koordinacija između nadležnih ministarstava u procesu dizajniranja i implementacije strategija u oblasti tehnološkog razvoja i inovacija. Pored toga, nepostojanje sistema praćenja

implementacije i evaluacije strateških politika na sistemskom nivou jedan je od ključnih razloga neefikasnog inovacionog sistema i nedovoljno razvijene infrastrukture Republike Srbije.

Preporuke za naredni period:

1. U potpunosti pokazatelje za praćenje napretka u dostizanju COR 9. Konkretno, dopuniti podatke za praćenje potcilja 9.3. Pored toga, razmotriti dopunu pokazatelja za ostale potciljeve.
2. Usvojiti novu Strategiju za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti.
3. Usvojiti Strategiju za razvoj inteligentnih transportnih sistema.
4. Usvojiti Nacionalnu strategiju transporta za period od 2022. do 2030. godine.
5. Kreirati konkretne strateške dokumente (strategiju, akcioni plan, instrumente politike), s konkretnim merama i instrumentima, u oblasti prilagođavanja klimatskim promenama kako bi se ostvarila puna implementacija novog Zakona o klimatskim promenama.
6. Uvesti nove mere i instrumente politike u strateška dokumenta, kojima će doći do pune primene Zakona o obnovljivim izvorima energije i Zakona energetske efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije.
7. Unaprediti proces implementacije strategija i akcionih planova kroz uvođenje transparentnog sistema monitoringa i evaluacije javnih politika. Preporuka se odnosi na sva ministarstva nadležna za dostizanje COR 9.

CILJ 10: SMANJENJE NEJEDNAKOSTI

Smanjiti nejednakost u državama i između država

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojeno je nekoliko strateških dokumenata u cilju dostizanja COR 10. Međutim, ključna strateška dokumenta u ovoj oblasti, poput ESRP-a i Nacionalnog plana oporavka, još uvek nisu doneta niti postoje naznake da će se to desiti u skorijem roku. Kada je reč o zakonskoj regulativi, može se zaključiti da su promene u oblasti nejednakosti u načelu pozitivne (izmene zakona u oblasti diskriminacije, finansijske podrške porodici s decom, penzijskog i invalidskog osiguranja, kao i novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti), ali treba istaći da oblast socijalnih karata i dalje nije adekvatno regulisana.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena i napretka u prethodnom periodu, odnosno i dalje ne postoji nijedna institucija izričito odgovorna za pitanja nejednakosti, a problemi koji se tiču neadekvatne transparentnosti (SES) i nedovoljnog bavljenja pitanjima redistribucije (Fiskalni savet) i dalje nisu adresirana (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)).

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti Plan nacionalnog ekonomskog oporavka, u skladu s aktuelnim evropskim politikama, koji uzima u obzir sve relevantne potciljeve COR 10 (10.1, 10.2, 10.3 i 10.7).
2. Što pre usvojiti novi ESRP koji, u okviru prioriteta, uzima u obzir sve relevantne aspekte smanjenja nejednakosti, uključujući nejednakosti dohotka, potrošnje i pristupa osnovnim društvenim uslugama
3. Unaprediti redistribuciju prihoda izmenama Fiskalne strategije.
4. Unaprediti redistribuciju prihoda izmenama Zakona o porezu na dohodak građana, time što će se uvesti rešenja progresivnog oporezivanja i povećati osnova neoporezivog dela zarade.
5. Uskladiti ciljeve i pokazatelje za praćenje ciljeva s potciljevima i pokazateljima održivog razvoja, u okvirima politika koje ističu pitanja nejednakosti (ESRP, Strategija za socijalno uključivanje Roma u Republici Srbiji za period od 2016. do 2025, Strategija za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom, Nacionalna strategija za mlade od 2015. do 2025, ERP i drugo).
6. Izmenama Zakona o socijalnoj zaštiti uticati na smanjenje broja lica koja žive ispod nacionalno definisane linije apsolutnog siromaštva, i to povećanjem nadoknade za domaćinstva bez prihoda i obezbeđivanjem pomoći domaćinstvima s primanjima (barem do nivoa nacionalno definisane linije apsolutnog siromaštva).
7. Jasno odrediti instituciju nadležnu za pitanja nejednakosti.
8. U izmenama Zakona o ministarstvima eksplicitno navesti distributivnu i redistributivnu politiku kao nadležnost Ministarstva finansija.
9. Unaprediti antidiskriminacionu politiku programima i inicijativama pojedinih institucija i ministarstava (prevashodno Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, poverenika za unapređenje rodne ravnopravnosti i SES).
10. Unaprediti relevantnost pokazatelja za COR 10 koji se trenutno prate u okviru seta pokazatelja održivog razvoja RZS.
11. Unaprediti okvir za praćenje COR 10, prema definisanim potciljevima, koristeći pokazatelje iz baza Evrostata i drugih relevantnih organizacija.
12. Usvojiti predloge koje su dali autori Arandarenko, Krstić i Žarković Rakić, kojima bi se napustio postojeći sistem oporezivanja koji zasebno prati prihode od rada i kapitala u korist poreza koji bi kombinovao prihode od rada i prihode od kapitala i oporezivao ih po progresivnoj poreskoj stopi od 10% do 30%.
13. Uvesti porez na nasledstvo po ugledu na razvijene evropske države s neoporezivim delom do određene sume (recimo pola miliona evra) i progresivnim stopama koje bi išle do 50%.
14. Povećati obuhvat predškolskog vaspitanja, posebno u ruralnim područjima, kako bi se smanjila nejednakost u obrazovanju na duže staze.
15. Učiniti dečiji dodatak univerzalnim po ugledu na Hrvatsku i Sloveniju.

16. Uvesti socijalne penzije za starije građane koji nisu korisnici uobičajenih starosnih penzija.

CILJ 11: ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE

Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, prilagodljivim i održivim

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojen je jedan strateški dokument od značaja za dostizanje COR 11 – Akcioni plan za sprovođenje Strategije održivog urbanog razvoja do 2030. godine za period 2021–2022, koji pokriva sve oblasti u okviru cilja 11. Pored toga usvojeni su i Strateški prioriteti u oblasti kulture RS od 2021. do 2025, što može da ukaže na to da će u budućem periodu veća pažnja biti posvećena kulturi.

U kontekstu pravnog okvira, usvojeno je nekoliko zakona relevantnih za oblasti saobraćaja, kulture i zaštitu životne sredine, ali oni uglavnom ne menjaju dosadašnji nivo adekvatnosti pravnog okvira ispunjenosti COR 11. Najveće izmene primećuju se u kontekstu zakona koji se odnose na klimatske promene, energetska efikasnost i ulaganje u obnovljive izvore energije. Jedan od proklamovanih ciljeva ovih zakona je smanjenje zagađenja vazduha, odnosno poboljšanje kvaliteta života ljudi, čime se odnose na potcilj 11.6.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom smislu nije bilo značajnijih promena (u odnosu na raniji period, više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)), osim što se najavljuju povećanja kapaciteta u okviru MGSI i što je osnovan Nacionalni savet za klimatske promene. Evidentan je nedostatak kapaciteta u okviru Agencije za zaštitu životne sredine (SEPA), koja ima 58 zaposlenih od 82 predviđena sistematizacijom (SEPA, 2021).

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti Nacionalnu stambenu strategiju 2020–2030, koja će adresirati ključne izazove u Srbiji u ovoj oblasti, poput otežane priuštivosti stambenog rešenja, posebno za osetljive grupe stanovništva poput mladih i Roma, nezakonite gradnje i neformalnih naselja.
2. Usvojiti novu nacionalnu strategiju transporta 2022–2030, uključujući akcioni plan, koji bi doprineli proširenju, unapređenju i većoj bezbednosti transportnih mreža u Srbiji, dalje doprineli unapređenju transportnih usluga, omogućili nove investicije u manje razvijene regione i pozitivno uticali na kvalitet života u njima, te podstakli inovacije i poboljšanje odnosa sa zemljama u okruženju.
3. Usvojiti novi strateški dokument u oblasti upravljanja otpadom koji će obuhvatiti upravljanje komunalnim otpadom i prevenciju stvaranja otpada.
4. Doprineti jačanju administrativnih i analitičkih kapaciteta, posebno u okviru Ministarstva zaštite životne sredine i Agencije za zaštitu životne sredine.
5. Izgraditi najavljenih osam modernih regionalnih centara za upravljanje otpadom.

6. Sprovesti Pariski sporazum prema sugestijama koje proističu iz izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije.
7. Uložiti dalje napore u tranziciji ka zelenoj ekonomiji i nastaviti s povećavanjem učešća dobijanja energije iz obnovljivih izvora, kako od strane države, tako i od strane privrede i organizacija civilnog društva.
8. Unaprediti okvir za praćenje COR 11, prema definisanim potciljevima, koristeći pokazatelje iz baza Evrostata i drugih relevantnih organizacija.

CILJ 12: ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA

Obezbediti održive obrasce potrošnje i proizvodnje

Održiva proizvodnja je ona proizvodnja koja koristi manje resursa za istu vrednost ekonomske proizvodnje, dok održiva potrošnja smanjuje potrebu za prekomernom potrošnjom resursa. Održiva proizvodnja i potrošnja imaju za cilj da se „sa manje radi više i bolje“.

Količine nastalog otpada koje su u stalnom porastu jasno ukazuju na potrebu održivog poslovanja koji će se bazirati na tome da se sistemski izbegava stvaranje ili odlaganje otpada. Pored industrijskog otpada, otpad od hrane, koji je organski materijal, takođe ima negativan uticaj na životnu sredinu.

U Srbiji još uvek dominira linearni način proizvodnje koji je neodrživ na duže staze, jer se temelji na principu „proizvedi, troši i na kraju baci“. Za ispunjenje COR 12, čiji je osnov da se ide ka održivoj proizvodnji i potrošnji, Srbija mora da preusmeri svoju tradicionalnu linearnu proizvodnju ka održivoj cirkularnoj proizvodnji.

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine, u Srbiji su usvojeni podzakonski akti koji mogu biti značajni za primenu održive proizvodnje i potrošnje za deo upravljanja otpadom. Izradom nove nacionalne strategije održivog korišćenja prirodnih resursa dobara, kao i usvajanjem nacionalne strategije upravljanja otpadom, definisao bi se put ka implementaciji COR 12.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena i napretka u prethodnom periodu. COR 12 je kompleksan cilj i za njegovo dostizanje je potrebna međusektorska saradnja između raznih ministarstva, a u ovom izveštajnom periodu nije bilo napretka u tom pogledu (u odnosu na raniji period, više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)).

Preporuke za naredni period:

1. Revidirati Nacionalnu strategiju održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara, kao jedan od osnovnih strateških dokumenata za COR 12, tako da uključuje cirkularnu ekonomiju, zelene javne nabavke i energetske efikasnost.
2. U novom programu upravljanja otpadom neophodno je istaći potrebu formiranja ostrva za kompostiranje.
3. Uvesti princip cirkularne ekonomije u relevantne strateške dokumente i propise na nacionalnom nivou, u skladu s ekonomskom politikom EU, u kojoj je cirkularna ekonomija prepoznata kao jedan od ključnih mehanizama za

- razvijanje ekonomskog rasta i povećanje ljudskog blagostanja, te sprečavanje prekomerne potrošnje neobnovljivih prirodnih resursa.
4. Uspostaviti sistem za praćenje opasnih hemikalija i zamenu upotrebe hemikalija manje opasnim. Uspostaviti lokalne registre izvora zagađivača sa zakonskim obavezama prikupljanja podataka.
 5. Uz novi program upravljanja otpadom razviti akcioni plan upravljanja komunalnim otpadom i plan prevencije stvaranja otpada.
 6. Razviti alate i pokazatelje za praćenje održivog turizma kroz javne politike koje se odnose na turizam.
 7. Raditi na jačanju kapaciteta zaposlenih koji u državnim službama rade na poslovima zaštite životne sredine i u inspekcijском nadzoru kroz dopunske obuke na državnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, a u sektoru inspekcije za praćenje i inspekciju proizvođača otpada, kao i postrojenja za upravljanje otpadom.
 8. Uskladiti Zakon o upravljanju otpadom i Zakon o ambalaži i ambalažnom otpadu s direktivama EU o otpadu.
 9. Zbog složenosti COR 12, neophodno je formiranje međusektorskog tela sa članovima iz Ministarstva zaštite životne sredine, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva rudarstva i energetike, Agencije za zaštitu životne sredine, Kancelarije za javne nabavke, Privredne komore Srbije i civilnog sektora, u cilju unapređenja saradnje i koordinacije na dostizanju ovog cilja.

CILJ 13: AKCIJA ZA KLIMU

Preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njihovih posledica

Leto 2021. godine bilo je peto najtoplije leto u Srbiji od 1950. godine, s temperaturom od oko 2 °C višom od prosečne, kao i treće najtoplije leto u Beogradu od 1888. godine.

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojeno je par dokumenta od značaja za oblast klimatskih promena, odnosno COR. Najznačajniji usvojeni dokument svakako predstavlja Zakon o klimatskim promenama, koji je, međutim, samo delimično otklonio ranije nedostatke u pogledu integrisanosti COR 13 u nacionalne strateške i zakonske dokumente (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)). Usvajanje Strategije niskougljeničnog razvoja Republike Srbije za period 2021. do 2030. godine s projekcijama do 2050. godine i dalje ostaje prioritarna aktivnost u pogledu dostizanja COR 13.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena i napretka u prethodnom periodu, a i dalje je evidentan nedostatak saradnje između različitih državnih institucija relevantnih za dostizanje COR 13, kao i između državnih institucija i OCD.

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti strategiju niskougljeničnog razvoja Republike Srbije za period od 2021. do 2030. godine s projekcijama do 2050. godine s akcionim planom.
2. Redovno pratiti i objavljivati podatke za pokazatelje za COR 13 na Portalu o ciljevima održivog razvoja RZS.
3. Revidirati sve elemente zakona i podzakonskih akata koji su u direktnoj vezi s emiterima gasova s efektom staklene bašte tako da uključuju i aspekt klimatskih promena.
4. Definirati i prilagoditi zakonski i institucionalni okvir koji je u vezi s prilagođavanjem na klimatske promene i integrisati ga u ostale sektore, prvenstveno vodoprivredu, poljoprivredu, urbanizam, graditeljstvo, infrastrukturu, šumarstvo, zaštitu prirode i energetiku.
5. Mobilisati postojeće dostupne podatke i uvesti praćenje onih pokazatelja koji se trenutno ne prate radi potpunijeg praćenja napretka u dostizanju COR 13. To se naročito odnosi na podatke koje proizvodi ili prikuplja Ministarstvo zaštite životne sredine, njegova tela i institucije.
6. Povećati ljudske i finansijske kapacitete (broj i odgovarajuće obrazovanje zaposlenih, njihova stručna znanja i budžet) ministarstava, njihovih tela i drugih institucija koje u svojoj nadležnosti pokrivaju oblast klimatskih promena, u cilju bolje saradnje i koordinacije u dostizanju cilja COR13.

CILJ 14: ŽIVOT POD VODOM

Očuvati i održivo koristiti okeane, mora i morske resurse za održiv razvoj

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojena su dva dokumenta koji na indirektan način mogu doprineti dostizanju COR 14. Radi se o Akcionom planu za sprovođenje strategije upravljanja vodama za period od 2021. do 2023. godine i Programu zaštite prirode za period od 2021. do 2023. godine. Navedeni dokumenti samo delimično i indirektno doprinose dostizanju COR 14 u pogledu smanjenja zagađenja voda i zaštite migratornih vrsta riba. Cilj 14 i dalje nije direktno integrisan u javne politike Srbije (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)).

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nema kapaciteta za direktno bavljenje aktivnostima u vezi sa ovim ciljem. Takođe, nedovoljni su kapaciteti u sektoru zaštite voda i zaštite prirode, koji u širem smislu doprinose COR 14. Mehanizmi za praćenje dostizanja cilja 14 u Srbiji nisu razvijeni.

Preporuke za naredni period:

1. Jačati kapacitete institucija za praćenje i uključivanje u međunarodne inicijative za zaštitu okeana putem Konvencije o pravu mora.
2. Unaprediti zakonski okvir u oblasti zaštite voda od zagađenja i upravljanja otpadom kako bi se omogućilo sprovođenje potcilja 14.1, a pogotovo u odnosu na zagađenje voda plastičnim otpadom.

3. Unaprediti strateški i zakonski okvir za zaštitu i korišćenje ribljeg fonda kako bi se ostvarila efikasna zaštita migratornih vrsta riba.
4. Jačati međunarodnu saradnju u zaštiti ribljih resursa.
5. Pripremiti i usvojiti akcioni plan za zaštitu jesetarskih vrsta riba.
6. Uspostaviti monitoring plutajućeg plastičnog otpada i otpada na rečnim obalama.
7. Doneti plan upravljanja vodama i plan zaštite voda od zagađenja.
8. U novi Akcioni plan za sprovođenje Strategije upravljanja vodama uključiti mere i aktivnosti koje se odnose na smanjenje hidromorfoloških pritisaka.

CILJ 15: ŽIVOT NA ZEMLJI

Zaštititi, obnovljati i promovisati održivo korišćenje kopnenih ekosistema, održivo upravljati šumama, boriti se protiv dezertifikacije, zaustaviti i preokrenuti proces degradacije zemljišta i zaustaviti gubitak biodiverziteta

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojena su dva dokumenta od značaja za oblast zaštite prirode i dostizanje COR 15. Radi se o Programu zaštite prirode za period od 2021. do 2023. godine i Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)). Navedeni dokumenti samo su delimično otklonili ranije nedostatke u pogledu integrisanosti cilja 15 u nacionalne strateške i zakonske dokumente. Izrada dugoročnog strateškog dokumenta za oblast zaštite prirode i temeljna revizija zakonskog okvira zaštite prirode i dalje ostaju prioritetne aktivnosti u pogledu dostizanja COR 15.

U novembru 2020. godine Srbija je, zajedno s ostalim zemljama Zapadnog Balkana, potpisala Sofijsku deklaraciju kojom se obavezala na sprovođenje Zelene agende za Zapadni Balkan.

U institucionalnom, administrativnom i organizacionom okviru nije bilo značajnijih promena i napretka u prethodnom periodu, a i dalje je evidentan nedostatak saradnje između različitih državnih institucija relevantnih za dostizanje COR 15, kao i između državnih institucija i OCD. U pogledu mehanizama za praćenje sprovođenja cilja 15 nije bilo značajnijeg napretka, osim što su u nacionalnu bazu za praćenje sprovođenja Agende 2030 dodati podaci za još jedan pokazatelj vezan za održivo upravljanje šumama.

Preporuke za naredni period:

1. Obezbediti bolju saradnju i koordinaciju različitih sektora (zaštita prirode, šumarstvo, upravljanje vodama, energetika, poljoprivreda, saobraćaj i dr.) prilikom izrade strateških dokumenata koji se tiču zaštite i korišćenja prirodnih resursa.
2. Jasno i eksplicitno integrisati COR u buduće strateške dokumente u oblasti zaštite prirode i upravljanja prirodnim resursima (zaštita prirode, šumarstvo, vodoprivreda i dr.).

3. Definirati odgovarajuće pokazatelje za ciljeve iz nacionalnih planskih dokumenata koji su u vezi sa COR, koji bi omogućili i praćenje COR, metodologiju prikupljanja podataka s dinamikom prikupljanja i odgovorne institucije.
4. U buduće strateške dokumente adekvatnije integrisati ciljeve i mere za:
 - zaštitu planinskih područja (potcilj 15.4);
 - sprečavanje unošenja i kontrolu invazivnih vrsta (potcilj 15.8), kao i mere za podršku razvoju alternativnih izvora prihoda za lokalno stanovništvo s ciljem sprečavanja ilegalnog, odnosno neodrživog korišćenja divljih vrsta (potcilj 15.c);
 - primenu koncepta ekosistemskih usluga (potcilj 15.9).
5. Osim strateškog, unaprediti i zakonski okvir za postizanje ciljeva, što se naročito odnosi na jasno definisanje invazivnih vrsta i mera za njihovu kontrolu (potcilj 15.8) i na uvođenje koncepta ekosistemskih usluga u zakone koji se tiču prirodnih resursa (potcilj 15.9).
6. Unaprediti saradnju i povezanost institucija koje prikupljaju podatke za COR 15 kako bi se ostvarilo efikasno praćenje pokazatelja za pojedine potciljeve.
7. Izmeniti i dopuniti Pravilnik o nacionalnoj listi pokazatelja zaštite životne sredine kako bi se postojeći pokazatelji adaptirali tako da budu direktno povezani s međunarodno definisanim pokazateljima za potciljeve i kako bi se razvili novi pokazatelji za određene potciljeve koji do sada nisu postojali (npr. potcilj 15.4 i 15.9).
8. Izraditi dugoročni strateški dokument koji će obuhvatiti i oblast zaštite prirode.
9. Formirati međusektorsko telo u cilju bolje saradnje i koordinacije na dostizanju COR 15.
10. Obezbediti efektivno uključivanje OCR u izradu strateških i zakonskih dokumenata.

CILJ 16: MIR, PRAVDA I SNAŽNE INSTITUCIJE

Promovirati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi delotvorne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima

U periodu od oktobra 2020. do oktobra 2021. godine usvojeno je nekoliko dokumenata javnih politika i propisa koji su od značaja za oblasti iz obuhvata COR 16, među kojima su najvažniji Strategija reforme javne uprave, Akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu, Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja sistema javnog informisanja, Strategija za rodnu ravnopravnost, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o sprečavanju korupcije. Navedeni dokumenti samo su delimično otklonili ranije nedostatke u pogledu integrisanosti COR 16 u nacionalne strateške i zakonske dokumente (više informacija je dostupno u [prethodnom izveštaju](#)). U izveštajnom periodu je ostvaren zanemarljiv napredak u oblasti reforme javne

uprave, naročito u oblasti povećanja transparentnosti i odgovornosti institucija, kao i inkluzivnosti, participativnosti i reprezentativnosti prilikom donošenja odluka.

Institucionalni i koordinacioni mehanizmi za COR16 delimično su izmenjeni osnivanjem Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Pored tog ministarstva, najveći deo nadležnosti za dostizanje cilja 16 i dalje je u delokrugu Ministarstva pravde i Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave.

Preporuke za naredni period:

1. Usvojiti novu strategiju čiji će cilj biti borba protiv nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.
2. Usvojiti potpuno novu strategiju ili akcioni plan za primenu Strategije policije u zajednici, jer od isteka poslednjeg akcionog plana ta strategija nema upotrebnu vrednost.
3. Usvojiti novu strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala.
4. Takođe, radi unapređenja efikasnosti sudskih postupaka u skladu sa standardima EU i praksom Evropskog suda za ljudska prava i radi jačanja nezavisnosti sudija i tužilaca, s Ustavom uskladiti set pravosudnih zakona (zakoni o uređenju sudova, sudijama, javnom tužilaštvu, Visokom savetu sudstva, Državnom veću tužilaštva, Pravosudnoj akademiji itd.).
5. Kako bi se unapredila prava lica u krivičnim postupcima, izmeniti Zakonik o krivičnom postupku s ciljem usklađivanja s mnogim direktivama EU koje su prethodno navedene u dokumentu.
6. Radi usklađivanja s pravom EU i međunarodnim standardima u oblasti sprečavanja korupcije, izmenama Zakona o finansiranju političkih aktivnosti povećati nivo transparentnosti prilikom finansiranja partija.
7. Okončati proces izmena Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, vodeći računa o tome da se ne smanje stečena prava na pristup javnosti informacijama.
8. Doneti podzakonski akt na osnovu Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, terorizma i korupcije da bi se njime uredilo postupanje službene komunikacije policije i javnog tužilaštva u predmetima organizovanog kriminala i korupcije.
9. Radi jačanja sistemskih i institucionalnih mehanizama odgovora na sve oblike nasilja prema deci, izvršiti izmene i dopune Porodičnog zakona tako da sadrži izričitu zabranu telesnog kažnjavanja.
10. Na kraju, postoji potreba za dodatnim merama, uključujući unapređenje podzakonskih akata da bi se obezbedilo da deca čiji roditelji ne poseduju lična dokumenta budu upisana pri rođenju u matične knjige u skladu s članom 7 Konvencije o pravima deteta, te da deca koja su rođena kao apatridi u zemlji odmah imaju pristup državljanstvu.
11. U rad Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende UN o održivom razvoju do 2030. godine (kada bude formirana) uključiti Agenciju za sprečavanje korupcije, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

Naredni koraci

Ključna preporuka i prioritet u ovom trenutku jeste usvajanje nacionalnog Plana razvoja sa prioritarnim ciljevima razvoja, prilagođenim nacionalnom kontekstu, a izrađenim kroz učešće svih zainteresovanih strana. Plan razvoja je temelj za pokretanje i sprovođenje ostalih procesa važnih za primenu Agende 2030 i unapređenje okvira za ostvarivanje pojedinačnih ciljeva održivog razvoja.

Sadržaj ovog izveštaja ukazuje na to da je važno pozicioniranje Agende 2030 kao prioritarnog procesa za upravljanje i sprovođenje razvoja, što će se reflektovati u uspostavljanju institucionalnog okvira s jasnom podelom nadležnosti i u strateškom pristupu njenom sprovođenju. Uskoro ističe polovina vremena koje je predviđeno za dostizanje ciljeva održivog razvoja, što ukazuje na hitnost obezbeđivanja neophodnih preduslova za sprovođenje Agende 2030 i napretka ka postizanju ciljeva razvoja u saradnji javnog i privatnog sektora, akademske zajednice, organizacija civilnog društva i građana.

Literatura

1. Babović, M. (2021). *Ne izostaviti nikoga iz razvoja! Napredak u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja među mladima u Srbiji*, Beograd: Republički zavod za statistiku.
2. Babović, M. (2021). *Ne izostaviti nikoga iz razvoja! Napredak u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja među stanovništvom romskih naselja u Srbiji*, Beograd: Republički zavod za statistiku.
3. Beogradska otvorena škola (2019). „Ciljevi održivog razvoja na lokalnom nivou u Srbiji“. Dostupno na: <https://bos.rs/ekz/aktuelni-projekti/1065/2019/07/01/ciljevi-odrzivog-razvoja-na-lokalnom-nivou-u-srbiji.html> [12. 2. 2022].
4. Beogradska otvorena škola (2021). „Javni uvid u nacrt Prostornog plana Republike Srbije – učešće građana“. Dostupno na: <https://javniuid.bos.rs/prostorni-plan/> [12. 2. 2022].
5. Državna revizorska institucija (2019). „Revizija Ciljeva održivog razvoja koristi građanima“. Dostupno na: <https://www.dri.rs/mediji/Revizija-Ciljeva-odrzivog-razvoja-koristi-gradjanima.n-459.107.html> [12. 2. 2022].
6. Državna revizorska institucija (2020). „Doprinos Državne revizorske institucije u sprovođenju Ciljeva održivog razvoja“. Dostupno na: <https://www.dri.rs/mediji/Doprinos-Drzavne-revizorskeinstitucije-u-sprovođenju-Ciljeva-odrzivog-razvoja.n-488.107.html> [12. 2. 2022].
7. European Commission (2016). *Next steps for a sustainable European future: European action for sustainability*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_3886 [9. 2. 2022].
8. Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture (2021). „Javni uvid u Nacrt prostornog plana Republike Srbije od 2021. do 2035. godine i Izveštaj o strateškoj proceni uticaja Prostornog plana Republike Srbije od 2021. do 2035. godine na životnu sredinu“. Dostupno na: <https://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/javni-uid-u-nacrt-prostornog-plana-republike-srbije-od-2021-do-2035-godine-i-izvestaj-o> [12. 2. 2022].
9. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog (2021). „Dijalog o ciljevima pokazaće kakvu Srbiju želimo“. Dostupno na: <https://www.minljmpdd.gov.rs/lat/aktuelnosti-vesti.php> [12. 2. 2022].
10. Nacionalni konvent o Evropskoj uniji (2021a). „Dijalog Nacionalnog konventa i predsednice Vlade - Održivi razvoj u centru pažnje“. Dostupno na: <https://eukonvent.org/dijalog-nacionalnog-konventa-i-predsednice-vlade-odrzivi-razvoj-u-centru-paznje/> [12. 2. 2022].
11. Nacionalni konvent o Evropskoj uniji (2021b). „Međusektorska radna grupa za održivi razvoj“. Dostupno na: <https://eukonvent.org/medjusektorske-radne-grupe/medjusektorska-radna-grupa-za-odrzivi-razvoj/> [12. 2. 2022].
12. Narodna skupština Republike Srbije (2018). *Zakon o planskom sistemu Republike Srbije*, „Službeni glasnik RS“, br. 30/2018.

13. Narodna skupština Republike Srbije (2020). *Program Vlade Republike Srbije*. Dostupno na: <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Ekspoze-2020.pdf> [9. 2. 2022].
14. Narodna skupština Republike Srbije (2021a), „Održan sastanak članova Fokus grupe za razvoj mehanizama kontrole procesa implementacije Ciljeva održivog razvoja u Narodnoj skupštini“. Dostupno na: http://www.parlament.rs/Odr%C5%BEan_sastanak_%C4%8Dlanova_Fokus_grupe_za_razvoj_mehanizama_kontrole_procesa_implementatione_Ciljeva_odr%C5%BEivog_razvoja_u_Narodnoj_skup%C5%A1tini.40136.941.html [12. 2. 2022].
15. Narodna skupština Republike Srbije (2021b). „Održan sastanak Fokus grupe za razvoj mehanizama kontrole procesa implementacije ciljeva održivog razvoja“. Dostupno na: http://www.parlament.gov.rs/Odr%C5%BEan_sastanak_Fokus_grupe_za_razvoj_mehanizama_kontrole_procesa_implementatione_ciljeva_odr%C5%BEivog_razvoja.43385.941.html [12. 2. 2022].
16. Prorok T., Todorović, A., Pihler, D., Ivanović, M., Riker, L. & Pejčić, M. (2019). *Agenda 2030 u mojoj opštini: Priručnik za lokalnu primenu Ciljeva održivog razvoja (COR) namenjen zaposlenima*, Skoplje: Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
17. Radomirović, M., Aleksić, D. & Marinković, A. (2020). *Smernice za izradu planova razvoja jedinica lokalne samouprave*, Beograd: Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
18. Stalna konferencija gradova i opština (SKGO) (2019). „Unapređenje upravljanja i ekonomskog planiranja na lokalnom nivou u cilju sprovođenja ciljeva održivog razvoja u Republici Srbiji – Podrška uspostavljanju sistema planiranja i izrada srednjoročnih planova razvoja lokalne samouprave“. Dostupno na: <http://www.skgo.org/projekti/detaljno/56/unapredjenje-upravljanja-i-ekonomskog-planiranja-na-lokalnom-nivou-u-cilju-sprovođenja-ciljeva-odrzivog-razvoja-u-republici-srbiji-podrška-uspostavljanju-sistema-planiranja-i-izrada-srednjorocnih-planova-razvoja-lokalne-samouprave> [12. 2. 2022].
19. Vlada Republike Srbije (2007). *Nacionalna strategija održivog razvoja*, „Službeni glasnik RS“, br. 55/05, 71/05 – ispravka i 101/07.
20. Vlada Republike Srbije (2015). *Odluka o obrazovanju Međuresorne radne grupe za sprovođenje Agende Ujedinjenih nacija o održivom razvoju do 2030. godine*, „Službeni glasnik RS“, br. 113/2015–33, 67/2017–3, 95/2017–4, 120/2017–145, 104/2018–49, 8/2019–102.
21. Vlada Republike Srbije (2019). *Dobrovoljni nacionalni izveštaj Republike Srbije o sprovođenju Agende 2030 za održivi razvoj*.
22. Vlada Republike Srbije (2021). *Plan rada Vlade za 2021. godinu*.
23. Vlada Republike Srbije (2021). *Program unapređenja upravljanja javnim politikama i regulatornom reformom za period 2021–2025. godine*.

24. Vlada Republike Srbije: Republički Sekretarijat za javne politike (2018). *Srbija i Agenda 2030:Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja.*
25. Vlada Republike Srbije: Republički Sekretarijat za javne politike (2020). *Srbija i Agenda 2030:Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja.*

ODRŽIVI RAZVOJ ZA SVE

Stavovi izneti u tekstu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove vlada Švajcarske i Nemačke, kao ni Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Publikacija je proizvedena u okviru Platforme „Održivi razvoj za sve“, koju podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Za više informacija molim vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs